

fastslå, hvor selvstændig bogen er, for der har naturligvis tidligere været skrevet om kolonierne i Fredericia. Påfaldende er det desværre, at der ikke forsøges på at drage sammenligninger med den nærliggende by, Christiansfeld. Den blev til i 1770'erne og fik en særlig status med specielle privilegier, ligesom tobaksfabrikation også blev taget op. Forretningskontakt var der også til Fredericia, hvorfra der bl.a. blev indkøbt tobak. Forskelle og ligheder samt betydningen af de to samfunds særlige økonomiske, sociale og religiøse liv – og ikke mindst kontakten til det omgivende samfund, er nærliggende spørgsmål, der engang burde behandles.

Henrik Fode

Peter Uffe Meier: *Omkring de fire species. Dansk merkantilistisk stabel- og navigationspolitik i 1720'erne.* (Publikation nr. 17 fra Institut for økonomisk historie. Akademisk Forlag, 1981). 176 s., 79,30 kr.

Som et led i den danske regerings merkantilistiske politik i årene efter Store nordiske Krig fik København ved forordningen af 1. juni 1726 tildelt oplagsfrihed på de såkaldte fire species vin, brændevin, salt og tobak. I praksis kom forordningen til at virke som et handelsmonopol. Til glæde for de københavnske købmænd blev importen og handelen med de pågældende varer centreret i hovedstaden på provinsens bekostning. Da forordningen om de fire species imidlertid ikke havde været til »... den forønskede nytte, men derimod hindrer de andre stæders indvånere deres handel og næring ...«, blev den igen ophævet af regeringen den 30. december 1730.

Lige siden Holbergs og Andreas Højers dage har talrige historikere ta-

get stilling for og imod det københavnske monopol på de fire species 1726-30, uden at forordningen dog nogensinde har været genstand for en større selvstændig undersøgelse. Det er derfor glædeligt, at Peter Uffe Meier har taget opgaven op og i sin bog, der er frugten af en specialeafhandling ved Københavns Universitet, har underkastet forordningen om de fire species en nærmere analyse.

Tyngdepunktet i bogen er med forfatterens egne ord (s. 20) lagt på »at undersøge de implicerede parters motiver og overvejelser – ikke på at give en konkret beskrivelse af Danmarks /Københavns handel med de fire species før, under og efter forordningen«. Med dette som udgangspunkt analyserer forfatteren hovedsagelig på grundlag af Rentekammerets arkiv de implicerede parters motiver og overvejelser i årene op til forordningens udstedelse, og den lovgivning der fulgte i dens kølvand. Denne del af undersøgelsen er gennemført med stor grundighed og giver et godt indblik i de overvejelser, der gjorde sig gældende inden for regeringen og ikke mindst de københavnske storkøbmænds indflydelse på den førte politik.

Forfatterens ovenfor nævnte udgangspunkt virker imidlertid som en stærk begrænsning på vurderingen af forordningen og dens betydning. Det forekommer således helt nødvendigt at sætte debatten om de fire species og regeringens overvejelser i relief og se dem i forhold til de rent faktiske økonomiske forhold i Danmark før, under og efter forordningen. I praksis har forfatteren da heller ikke holdt sig helt så rigoristisk til sin noget snævre formålsbeskrivelse. Læseren bliver i bogen indviet i de problemer der knyttede sig til regeringens nationale og fiskale hensyn, forsynings- og afsætningsforholdene, smugleriet og spillet

mellem hovedstadens og provinsens købmænd. Specielt behandlingen af smugleriet og de københavnske handlendes store problemer med, da det kom til stykket, selv at forsyne landet med de fire species, er indgående skildret.

Alligevel sidder man efter at have læst bogen tilbage med den fornemmelse, at man kun har hørt den ene part i sagen – de københavnske købmænd. Der mangler således en dyberegående analyse af provinsbyernes holdning til forordningen, og hvordan det rent faktisk gik dem i årene 1726-30. Svaret herpå ligger nok ikke i Rentekammerets arkiv men i byarkiverne og nogle af de bedre købstadshistorier. I den foreliggende sammenhæng havde det været tilstrækkeligt at undersøge nogle af de større købstæder – f.eks. Ålborg, Århus og Odense – som blev mest berørt af forordningen. Forfatteren kan hertil indvende, at en sådan analyse ikke har været hans ærinde. Den er imidlertid nødvendig, når man skal vurdere virkningerne af forordningen om de fire species og i hvilken udstrækning regeringen havde ret i, at den hindrede »... de andre stæders indvånere deres handel og næring ...«.

I indledningen til bogen (s. 8) skriver forfatteren, at blandt de mange forhold, der afgjorde forordningens udformning, forløb og ophævelse bl.a. også kan nævnes interesse modsætningerne mellem Danmark-Norge og udlandet. Forfatteren tænker her med rette først og fremmest på Holland, der takket være de indgåede told- og handelstraktater i 2. halvdel af det 17. århundrede og begyndelsen af det 18. århundrede havde en dominerende indflydelse på udformningen af den danske merkantilistiske politik. Det havde været interessant, om denne problemstilling – interesse modsætningerne mellem Danmark-Norge og udlan-

det i forbindelse med forordningen om de fire species – var kommet stærkere frem i bogen. Kapitel 8 har godt nok som emne »Kommercetraktaten med Holland og de fire species«, men her behandles primært de københavnske interesser i sagen i forbindelse med debatten om de fire species. I forhold til udlandet betød forordningen om de fire species på papiret en væsentlig indskrænkning af samhandelen med Danmark og en stærk favorisering af den nationale (københavnske) handel. Forordningen om de fire species 1726 må således også ses i en større sammenhæng som et forsøg på en mere selvstændig dansk handelspolitik efter udløbet af handelstraktaten med Holland i 1721. Dette aspekt nævnes i indledningen til bogen, men går tabt i detailbehandlingen.

De her anførte kritiske bemærkninger skal dog ses i lyset af, at helhedsindtrykket af bogen er absolut positivt. Forfatteren har inden for de noget snævre rammer, han selv har opstillet, leveret et godt og grundigt arbejde. Bogen er velskrevet og må absolut betegnes som en gevinst for forståelsen af de motiver, der lå bag denne særlige gren af den danske handelspolitik i 1720'erne. Den fremførte kritik retter sig derfor heller ikke mod den saglige behandling af emnet, som forfatteren har leveret i bogen, men mod nogle af de aspekter, som han har udeladt, og som er vigtige for den fulde forståelse af det, som er emnet for bogens undertitel: »Dansk merkantilistisk stabel- og navigationspolitik i 1720'erne«.

Henrik Becker-Christensen

Ole Mortensen: *Fåborgs skibsfart 1800-1920*. (Høst og Søn, 1979). 204 s., 138,- kr.

Høsts Forlag har efterhånden specialiseret sig i udgivelse af søfartshistorisk